

GENERALADVOKATEN

ÅRSRAPPORT OVER DISIPLINÆR- OG STRAFFESAKER I FORSVARET I 2015

Postadresse:
Postboks 651 Sentrum
0106 OSLO

Kontoradresse:
Karl Johans gate 18 C
0159 OSLO

Telefon: +47 22 70 87 50
Militær telefon: 510 5681
Telefaks: +47 22 41 94 54
E-post: post@generaladvokaten.no
Hjemmeside: www.generaladvokaten.no

Forord

I det følgende avgis generaladvokatens årsrapport over refselsler ilagt i Forsvaret i 2015.

Som for de senere år, er hovedinntrykket etter generaladvokatens og krigsadvokatens kontroll av refselsene ilagt i Forsvaret i 2015 at den disiplinære situasjonen i Forsvaret er god. Refselseshyppigheten har stabilisert seg på et lavt nivå. Det er fremdeles en trend at krigsadvokaten avgir råd i et stort antall saker forut for refselsenes ileggelse, særlig i saker som er uvanlige, kompliserte eller alvorlige. Dette bidrar til god presisjon i refselsesordrene, og er formodentlig også en grunn til at antallet klagesaker er lavt.

Dessverre må det også gjentas fra tidligere årsrapporter at innrapporteringsrutinene ved en del avdelinger ikke oppfyller disiplinærreglementets krav. Det er særlig på stadiet der refselsene skal innrapporteres til generaladvokaten, altså etter at krigsadvokaten har kontrollert refselsesprotokollen og returnert den til avdelingen, at det stopper opp. Da generaladvokaten begynte å purre opp disse avdelingene for å unngå ytterligere forsinkelse av årsrapporten, hadde krigsadvokatene kontrollert over 100 refselsler som ikke var sendt videre til generaladvokaten. I skrivende stund er avviket på i underkant av 30 refselsler. Selv om disse refselsene tross alt har blitt kontrollert av en krigsadvokat og således fått sin første legalitetskontroll, krever gjeldende rett at også generaladvokaten skal se på saken og gi råd til vedkommende generalinspektør.

Det er som nevnt i underkant av 30 refselsler som utestår. I og med at det er et nokså beskjedent tall i den store sammenhengen, og det heller ikke er sikkert når de utestående refselsene vil bli innrapportert til generaladvokaten, gis årsrapporten ut nå.

Som i fjor inneholder årsrapporten et eget punkt om dommer avsagt i straffesaker som angår brudd på militær straffelov.

Oslo, 8. juli 2016

Lars Morten Bjørkholt
generaladvokat (kst.)

Innholdsfortegnelse

1	SAMMENDRAG OG HOVEDKONKLUSJONER.....	4
2	NÆRMERE GJENNOMGANG – ANTALL OG REFSELSESMIDDEL	5
2.1	Generelt.....	5
2.2	Totalantallet	5
2.3	Forseelsenes art.....	7
2.4	Valg av refselsesmiddel.....	9
2.5	Fordeling på personellkategorier	9
3	KLAGESAKSBEHANDLING	10
4	GENERALADVOKATENS UTTALELSER I KLAGE- OG KONTROLLSAKER	12
4.1	Klagesaker	12
4.2	Kontrollsaker	15
5	DOMMER I STRAFFESAKER AVSAGT I 2015	15

1 Sammen drag og hovedkonklusjoner

Rapporten blir nær sagt som vanlig avgitt senere enn ønskelig, fordi enkelte avdelinger, selv etter generaladvokatens purringer, henger etter med innrapporteringen av refselsler. Noe av forklaringen ligger i disiplinærreglementet, som for noen avdelinger legger opp til en omstendelig innrapporteringsprosess. I andre tilfeller ligger forklaringen formodentlig i at sjefen enten ikke er sitt lovpålagte ansvar bevisst, eller at kyndig personell ved avdelingen skiftes ut uten at kompetansen videreføres.

Ordningen med tilsyn og kontroll av refselsler har sin begrunnelse i hensynet til refsedes rettsikkerhet. Derfor er det viktig at avdelingene har gode innrapporteringsrutiner. Det er mindre problematisk at generaladvokatens årsrapport blir forsinket, skjønt det er å foretrekke at den kommer ut mens tallene ennå har noe aktualitet ved seg.

Generaladvokaten forventer at det vil komme inn en god del refselsler til kontroll også etter at årsrapporten er utgitt. Disse tallene vil først kunne komme til syne i årsrapporten for refselsler ilagt i 2016.

Statistikken som følger baserer seg på kontrollordningen nevnt foran, fastsatt i disiplinærreglementet. Avdelingene skal månedlig sende sine kontrolleksemplarer til krigsadvokatene som gir sine merknader tilbake til vedkommende sjef. Denne skal deretter sende månedens kontrolleksemplarer med alle merknader til generaladvokaten, og skal spesielt opplyse om hvilke tiltak som er iverksatt med bakgrunn i krigsadvokatens eventuelle merknader. Generaladvokaten gir deretter sin uttalelse til de respektive generalinspektører.

Totalt antall refselsler registrert hos generaladvokaten for 2015 er 465. Dette gir en refselseshyppighet per soldatårsverk på 5,6 %. Tilsvarende prosenttall for 2014 var 6,5. I tillegg til refselsene som er registrert hos generaladvokaten viser krigsadvokatenes kontrollstatistikk at det er kontrollert ytterligere 29 refselsler. Disse er tross purring ikke mottatt av generaladvokaten p.t. Disse refselsene regnes med i totalantallet for ilagte refselsler i 2015, men utgjør ikke en del av de refselsler som viser prosentvis fordeling på våpengrener, type forseelse og type refselsmiddel. Totalantallet for 2015 er 494.

24,95 % av refselsene ilagt i 2015 gjelder alkoholrelaterte overtredelser, som dermed er den vanligste typen overtredelse. Dette er marginalt høyere enn det tilsvarende tallet for 2014 (23 %). I 2013 var andelen på 17 %.

Overtredelsesklassen det er reagert nest mest overfor i 2015, er ulovlig fravær på 14,19 %. I 2014 var andelen på 19,2 % og i 2013 på 17,6 %.

Det har vært en tydelig oppgang i andelen refselsler ilagt for våpenforseelser, som i de aller fleste tilfeller gjelder vådeskudd uten personskade: 18,92 % i 2015 mot 10,8 % i 2014 og 19,5 % i 2013.

Bot er fremdeles det mest brukte refselsesmiddelet med god margin, benyttet i 81,72 % av refselsene mot 84 % i 2014 og 81 % i 2013.

Arrest er det mest inngripende refselsesmiddelet og forbeholdes de mest alvorlige disiplinær-sakene. I 2015 ble arrest benyttet i 4,52 % av sakene, mot 6,7 % i 2014 og 6,9 % i 2013. Den jevne nedgang de senere år antas å delvis kunne forklares med manglende tilgang på arrestlo-kaler.

Frihetsinnskrenkning er benyttet i 4,30 % av tilfellene, mens tilsvarende andel for 2014 var 4,7 %.

Irettesettelse er benyttet i 9,46 % av tilfellene, noe som er en markant oppgang fra 2014 hvor andelen var 4,7 %.

Nærmere kommentarer med opplysning om utviklingen over flere år er gitt nedenfor.

2 Nærmere gjennomgang – antall og refselsesmiddel

2.1 Generelt

Som nevnt er det en usikkerhet ved statistikken at det mangler innrapportering fra enkelte avdelinger. Videre må statistikken leses i lys av at det ikke sjelden reageres på flere forhold i samme refselse, jf. disiplinærloven § 8 og disiplinærreglementet punkt 33–39. Slike refselsler er i statistikken bare registrert under den kategori som passer best til grunnlagsbeskrivelsen. Er det flere forhold som beskrives godt og tilstrekkelig, legges det mest alvorlige forholdet til grunn.

2.2 Totalantallet

Det samlede antall refselsler synes å ha stabilisert seg etter en brå nedgang fra 2002 til 2004. Selv om tallene for 2002 også var noe ufullstendige, var rapporteringen fra avdelingene

vesentlig mer mangelfull for 2003. Det er følgelig rimelig å anta at reduksjonen i ilagte refsels-
ser ikke var så stor som de innrapporterte tallene skulle tilsi. I 2004 var innrapporteringen
katastrofalt dårlig, med en viss bedring i 2005. Det er først fra 2006 at generaladvokaten anser
tallene som noenlunde pålitelige.

Antallet ilagte refselsler har etter våre opptegetninger hatt følgende utvikling siden 2002:

År	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ant.	551	636	503	603	590	669	553	480	554

År	2015
Ant.	494

Vel så interessant som antallet refselsler som sådan, er refselseshyppigheten regnet som antall
refselsler sett i forhold til antall soldatårsverk. Frem til 2001 ble det tatt utgangspunkt i antall
tjenestegjørende dager, mens man senere – til og med 2014 – har regnet mot rekvirert styrke.
For 2015 er det tatt utgangspunkt i antall soldater som møtte til førstegangstjeneste. Dette
tallet er 8306. Denne beregningsmåten gir en noe lavere refselsesprosent enn det reelle tallet,
da den ikke tar høyde for at mannskapsstyrken reduseres gjennom frafall av forskjellige års-
aker. Ny beregningsmåte medfører imidlertid at prosentandelen blir noe høyere enn dersom
man som for de senere år hadde tatt utgangspunkt i rekvirert styrke, som alltid er noe høyere
enn antallet som møter til tjeneste.

Fra 2006 ligger beregnet refselseshyppighet i området 5–7 %.

2006: 5 %	2011: 7,0 % ¹
2007: 6 %	2012: 6,0 % ²
2008: 5 %	2013: 5,7 % ³
2009: 6 %	2014: 6,5 % ⁴
2010: 6 %	2015: 5,9 % ⁵

¹ Basert på rekvirert styrke 9610.

² Basert på rekvirert styrke 9265.

³ Basert på rekvirert styrke 8448.

⁴ Basert på rekvirert styrke 8531.

⁵ Basert på møtt styrke 8306 (rekvirert styrke var 8560).

Inntil 2003 hadde refselseshyppigheten siden 1994 ligget i området 14–17 %, mens den kunne ligge opp mot 50 % når man går lenger tilbake i tiden. Fra og med 2003 har refselseshyppigheten ligget mellom 5–7 %. Disiplinærstatistikken tyder på at den disiplinære situasjon i Forsvaret er god.

2.3 Forseelsenes art

Ulovlig fravær representerte i 2015 14,19 % av refselsene. I 2014 var andelen på 19,2 %, i 2013 var den 17,6 %, i 2012 17,9 %. De senere år har andelen refselsener for ulovlig fravær ligget stabilt rett i underkant av 20 %. Nedgangen i 2015 antas å kunne tilskrives en stadig høyere andel meget motiverte soldater. Tilbake i 2002 var andelen 32,4 %.

Alkoholrelaterte overtredelser utgjorde i 2015 24,95 % av refselsene. I 2014 var andelen på ca. 23 %, mens den var 17 % i 2013 og 24 % i 2012. I det meste av perioden siden 2006 har andelen ligget rundt 25 %, med unntak av et toppår i 2006 (ca. 34 %), og et bunn-år i 2007 (21,6 %). Tallene inkluderer ikke saker hvor beruselse har vært med i bildet som årsaksfaktor ved for eksempel ordrenektelse og vold.

Etter en betydelig nedgang i andel refselsener ilagt for våpenforseelser i 2014, er andelen for 2015 tilbake på «normalen». Andelen refselsener for *våpenforseelser* i 2015 er på 18,92 % mot 10,8 % av refselsene i 2014. I 2013 var andelen 19,5 % og i 2012 17,8 %. Generaladvokaten har ingen opplysninger som tilsier at det er noe annet enn tilfeldigheter som har medført dette utslaget. Det er f.eks. ikke kjent at det har blitt innført nye våpen som kunne forklart en viss oppgang.

Refselsener for overtredelser som *ordreunntatelse*, *ordrenektelse* og *respektstridig opptreden* samt *vold mot befal eller militærpoliti* utgjør samlet sett 5,59 % av refselsene. Dette er markert ned fra 2014 hvor andelen var ca. 9,8 % av refselsene. 2014 var imidlertid atypisk da tallene for 2013 og 2012 viser henholdsvis 2,5 % og 3,6 %. Det samlede antall refselsener er 26, hvorav 4 er ilagt for ordrenekt, 16 for ordreunntatelse, 2 for vold og 4 for respektstridig opptreden.

Selv om vold mot befal/militærpoliti er en type overtredelse som i mange tilfeller vil vurderes for strafferettslig forfølgning, er antallet tiltalebeslutninger som går på vold såpass beskjedent at det, som i fjor og året før, neppe er grunn til å trekke andre konklusjoner enn at det er nokså lite friksjon mellom befal og mannskaper.

Vaktforsømmelser utgjør 5,81 % av refselsene, mot 2,9 % i 2014, 9,2 % i 2013 og 3,1 % i 2012. Antallet refselsener i denne kategori i 2015 var 27 hvorav 25 ble ilagt i Hæren.

Soving på fyringsvakt har vært registrert separat i statistikken siden 2010. For 2015 er 3,23 % av refselsene ilagt for soving på fyringsvakt, mot 4 % i 2014, 5 % i 2013 og 6,5 % i 2012. Soving på fyringsvakt med derpå følgende fare for brann medfører et meget alvorlig skadepotensiale. Selv om den utviste grad av skyld som regel er lav i disse sakene, er det derfor etter generaladvokatens oppfatning både riktig og viktig at det av preventive hensyn fortsatt reageres med refselse med mindre helt spesielle formildende omstendigheter skulle foreligge.

Trafikkforseelser utgjorde i 2015 2,8 % av refselsene. For 2014 var andelen 2,7 %, ned fra 4,4 % i 2013 og 3,6 % i 2012. Ser man utviklingen over flere år, får man et tydelig bilde av en minkende andel trafikkforseelser. I 2004 og 2005 var andelen på 6,5 %, og i 2003 var tilsvarende tall ca. 10 %. Under forutsetning av at tallene gjenspeiler realiteter, og ikke bare for eksempel redusert aktivitet fra militærpolitiets side når det gjelder trafikkontroller, bør man si seg fornøyd med at det er få trafikk saker blant refselsene.

I 2015 er 4,3 % av refselsene registrert på gruppen for *seksuelt relaterte overtredelser*, noe opp fra 3,4 % i 2014. Andelen var 2,5 % i 2013 og 3,1 % i 2012. Det dreier seg totalt om 20 refselsener, hvorav 18 refselsener er registrert på gruppen for *seksuell handling med samtykke* og 2 refselsener er registrert på gruppen for *seksuell handling uten samtykke*. Hvorvidt saker som dreier seg om uønsket seksuell oppmerksomhet behandles disiplinært, eller forfølges strafferettslig, avhenger i ikke ubetydelig grad av fornærmedes ønske. Det er heller ikke ethvert brudd på borgerlige straffebestemmelser som kan behandles disiplinært; det kan bare de mindre alvorlige lovbrudd, jf. disiplinærreglementet punkt 9. Økt kvinneandel i Forsvaret, samt økt fokus på denne type saker i forkant av innføring av allmenn verneplikt for kvinner, kan tenkes å ha medført en liten økning i antall saker de senere år.

Skadeverk, tyveri og vinningsforbrytelser utgjør til sammen 2,16 % av refselsene i 2015 mot 2,35 % i 2014. Hvorvidt denne type saker skal forfølges disiplinært eller strafferettslig må avgjøres konkret. Krigsadvokat bør konsulteres.

Det samme gjelder *vold og trusler*, som til sammen utgjør 8 refselsener, en andel på 1,45 % av det totale antall refselsener, noenlunde det samme som i 2013 (1,2 %), 2012 (0,9 %), 2011 (1,3 %) og 2010 (1 %).

Det er registrert 5 refselsener på gruppen for *mobbing og trakassering* (1,08 %). I 2014 var det registrert 6 slike refselsener mot 1 i 2013 og 9 i 2012. Det kan nok tenkes at enkelte tilfeller som tenderer mot mobbing/trakassering er registrert på gruppen militær skikk og orden (37 refselsener – 7,96 %), men i så fall dreier det seg om et beskjedent antall saker.

2.4 Valg av refselsmiddel

Refselsmiddelet *arrest* er brukt i 4,52 % av refselsene i 2015 mot 6,7 % i 2014. Andelen for 2015 er i tråd med en stadig synkende tendens hvor begrenset tilgang på godkjente arrestlokaler antas å være hovedårsaken.

Totalt er det i 2015 ilagt 21 refselsers på arrest. 18 av dem i Heimevernet, i all hovedsak for ulovlig fravær fra årlig trening. I 2014 ble det ilagt 37 refselsers på arrest.

Bot er det suverent mest brukte refselsmiddelet, benyttet i 81,72 % av refselsene. I 2014 var andelen 84 %. Andelen refselsers ilagt ved bot har holdt seg noenlunde stabil de senere år med en viss glidning fra arrest til bot.

Frihetsinnskrenkning brukes mindre og mindre: 4,30 % i 2015, 4,7 % i 2014, 4,8 % i 2013, 7,2 % i 2012, 9,6 % i 2011, 11 % i 2010 og 15 % i 2009.

Irettesettelse er et refselsmiddel som brukes for de minst graverende sakene og er brukt i 9,46 % av refselsene. Dette er en markant økning fra tidligere, da andelen i 2014 var 4,7 %, 7 % i 2013, 6,7 % i 2012, 2,6 % i 2011 og 3,6 % i 2010 og 5,6 % i 2009.

2.5 Fordeling på personellkategorier

En separat listeføring av refselsers av befal som generaladvokaten har holdt siden begynnelsen av 2009, viser 35 refselsers av befal i 2015, det vil si en andel på 7,6 % av de refselsers generaladvokaten har kontrollert. I 2014 ble det ilagt 29 refselsers mot befal, en andel på 5,2 % mot 37 refselsers i 2013 (7,7 %) og 25 refselsers i 2012 (4,5 %). Det ble registrert 38 refselsers av befal i 2011 (ca. 5,7 %), 26 i 2010 (ca. 4,6 %) og 42 i 2009 (7 %).

De 35 refselsene kan deles opp i 11 refselsers for forsømmelse eller overtredelse av militære tjenesteplikter, 7 saker om våpenforseelsers (i all hovedsak vådeskudd), 6 refselsers for brudd på militær skikk og orden (i hovedsak intim omgang på militært område), 4 refselsers for alkoholrelaterte forhold, 2 refselsers for ulovlig fravær, 2 refselsers for trafikrelaterte forhold, 1 refselse for respektstridig opptreden, 1 refselse for løgnaktighet og 1 refselse for skadeverk.

Når det gjelder refselse av befal (og vervede) generelt, vil generaladvokaten peke på at en refselse gjennomgående rammer vesentlig hardere overfor disse enn overfor vernepliktige korporaler og menige under førstegangstjeneste. For en som har sitt levebrød i Forsvaret, vil en refselse henge ved og kunne forstyrre fremtidig karriere på en helt annen måte enn for en som i hovedsak er ferdig med Forsvaret etter fullført førstegangstjeneste og som skal ut i stu-

dier eller sivil jobb uten at arbeidsgiveren (eller politiet) får kjennskap til eventuelle refselsler. Det kan derfor ikke ses som et mål at det skal være noen matematisk likhet mellom personellkategoriene mht. bruk av refselsler.

3 Klagesaksbehandling

Oversikt over antall klagesaker foreligger fra og med 1990. Oversikten er basert på antall uttalelser avgitt av krigsadvokat eller generaladvokat som ledd i klagesaksbehandling:

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ant.	198	166	72	27	24	22	18	35	25	19	25	28
År	2013	2014	2015									
Ant.	26	19	30									

Statistikken for **Klagenemnda for disiplinærsaker**, som er annen og siste klageinstans, ser ut som følger:

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ant.	24	13	14	3	6	1	5	1	1	4	4	3
År	2013	2014	2015									
Ant.	4	5	5									

Klagehyppigheten har etter 2004 vært lav, fra tidligere å ha ligget på et noe høyere, men likevel stabilt lavt nivå. Fra 2001 er klageprosenten for førsteinstans følgende:

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
%	9,4	8,3	8,5	6,5	3,8	4,4	3,2	7,3	4,5	3,5	3,7	5,1
År	2013	2014	2015									
%	5,4	3,4	6,07									

Det var en markert økning i antall klagesaker for første klageinstans i 2015, men antallet er likevel på et nivå som må kunne karakteriseres som lavt. Den relativt lave klageprosenten kan tolkes som uttrykk for tillit til systemet. I saksbehandlingen legges det fra embetets side vekt

på informasjon til avdelingene om klageadgangen, herunder at klageadgangen gjøre spesielt kjent for den refsede. Det antas også å ha en virkning at det jevnlig holdes foredrag for tillitsvalgte om disiplinærordningen.

Generaladvokaten antar videre at det relativt beskjedne antall klagesaker i betydelig grad skyldes god og utstrakt rådgivning fra krigsadvokat til refsede sjef forut for refselsens ileggelse. Krigsadvokatene gir slike råd i et stort antall saker, om alt fra bevisvurdering til utmåling og selve utfyllingen av refselsesordren. I saker av et visst omfang vil krigsadvokatene ofte kontaktes av og bistå militærpolitiet på etterforskningsstadiet og derav kvalitetssikre sakens opplysning.

Krigsadvokatens råd til sjef med disiplinærmyndighet gis enten muntlig per telefon eller skriftlig. Skriftlige råd gis i form av en uttalelse der krigsadvokaten har fått tilsendt sakens dokumenter og vurderer alle sider av saken. I 2015 ga krigsadvokatene skriftlig forhåndsuttalelse i 77 saker, mens generaladvokaten avga forhåndsuttalelse i 6 saker.⁶

Dersom en påklaget refselse til første klageinstans ikke blir opphevet eller endret i tråd med klagen, kan den refsede klage videre til Klagenemnda.⁷ Klageprosenten for andre klageinstans er beregnet i forhold til antall klager i første klageinstans, uavhengig av utfallet av saken. I og med at en del av klagerne får medhold i første instans og således ikke har noen grunn til å klage videre, vil klageprosenten i realiteten være en del høyere enn tallene nedenfor viser:

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
%	12,1	7,8	19,4	11	25	4,5	28	2,8	4	21	16	11
År	2013	2014	2015									
%	15,4	26,3	16,67									

De absolutte tall er så vidt små når det gjelder sakene for Klagenemnda, at tilfeldige endringer vil gi store prosentvise utslag. Generaladvokaten vil derfor ikke trekke noen konklusjoner ut over å konstatere at Klagenemnda fortsatt synes å ha sin berettigelse som en siste kvalitetssikring.

⁶ 2014 var et toppår for denne type uttalelser med 116. I 2013 ga krigsadvokatene skriftlig forhåndsuttalelse i 64 saker. Foreløpige tall for 2016 tilsier en økning sammenlignet med 2015.

⁷ Klagenemnda består av 3 medlemmer. Leder skal være jurist, fortrinnsvis med dommererfaring, og være uten tilknytning til Forsvaret. Av de øvrige medlemmer skal ett medlem være befal/offiser og ett medlem være vernepliktig mannskap. Nåværende leder er sorensskriver Knut Almaas.

Klagenemnda behandlet fem saker i 2015, som omtales i korte sammendrag nedenfor:

I den første saken var klager, en menig soldat i Heimevernet, ilagt refselse på 6 dager arrest, senere omgjort til kr 3 000 i bot på krigsadvokatens anbefaling til første klageinstans, for ulovlig fravær fra oppsamlingstrening i Heimevernet. Fraværet var på 4 dager. Klagenemnda besluttet reaksjonen nedsatt ytterligere til kr 2 000 i bot, med samme begrunnelse som krigsadvokaten hadde lagt seg på, nemlig at klager ville ha fått utsettelse fra treningen dersom han hadde søkt om dette.

I den andre saken var klager, en sersjant i Heimevernet, ilagt refselse på bot kr 3 000 subsidiært 6 dager arrest, for én dags fravær fra trening. I skjerpene retning ble det lagt vekt på at klager er befal og militærpoliti. Klagenemnda besluttet boten satt ned til kr 2 000, da den fant at overtredelsen var en formalovertredelse og at klager ikke hadde til hensikt å unndra seg treningen.

I den tredje saken var klager, en menig soldat i Heimevernet, refset med bot kr 1 400 subsidiært 7 dager arrest, for ulovlig fravær fra årlig trening samt unnlattelse av å sende inn dokumentasjon på at han var utilgjengelig for Heimevernet grunnet et forlenget utenlandsopphold. I formildende retning var det hensyntatt at klager ville fått utsettelse fra treningen dersom han hadde søkt om det. Krigsadvokaten hadde anbefalt refselsen opphevet for så vidt angikk manglende innsendelse av dokumentasjon, slik at det var det ulovlige fraværet som gjenstod for klagenemnda. Klagenemnda besluttet av den grunn å nedsette boten til kr 1 250.

I den fjerde saken var klager, en sersjant, ilagt refselse på bot kr 2 000 subsidiært 4 dager arrest, for å ha mottatt en betydelig mengde militært materiell fra en medarbeider som hadde skaffet seg materiellet på en ulovlig måte, uten å kontrollere dette. Første klageinstans nedsatte boten til kr 1 800 på råd fra generaladvokaten. Klagenemnda besluttet refselsen, slik den var fastsatt av første klageinstans, opprettholdt.

I den femte saken var klager, en menig soldat i Heimevernet, ilagt refselse på 6 dager arrest for 5 dager ulovlig fravær fra årlig trening. Klagenemnda besluttet refselsen opprettholdt.

4 Generaladvokatens uttalelser i klage- og kontrollsaker

4.1 Klagesaker

Generaladvokaten har behandlet 15 klagesaker i 2015, mot 6 i 2014, 7 i 2013, 17 i 2012, 9 i 2011, 7 i 2010 og 8 i 2009.

Generaladvokaten anbefalte opprettholdelse av 7 av de 15 refselsene. 8 refselsener ble anbefalt opphevet og disse omtales kort i det følgende.

Opphevelse I:

Av de 8 klagesakene generaladvokaten anbefalte opphevet sprang seks av sakene ut av samme forhold. Hver av klagerne var ilagt refselse på bot kr 500 subsidiært 2 dager arrest, for oppbevaring av alkohol på parkeringsplassen som ligger utenfor leirgjerdet. Det står et skilt på parkeringsplassen som informerer om at parkeringsplassen er erklært militært område. Dermed kommer forbudet om oppbevaring av alkohol i forsvarssjefens rusmiddeldirektiv punkt 3.10 til anvendelse. På gjerningstidspunktet var imidlertid skiltet lite synlig. Etter å ha drøftet hvorvidt klagerne hadde vært i unnskyldelig villfarelse, kom generaladvokaten, som krigsadvokaten, til at refselsene var holdbare. Generaladvokaten anbefalte likevel refselsene opphevet, med følgende begrunnelse:

«Det følger av disiplinærreglementet pkt. 1 annet punktum at *Refselse bør bare nyttes når andre virkemidler så som motivering, veiledning, opplæring, ros mv. ikke fører frem eller anses utilstrekkelige*. I denne saken tilsier sakens opplysninger at veiledning og/eller opplæring ikke har funnet sted. Det kan ikke være innlysende for en nytilført soldat å forstå at parkeringsplassen utenfor militærleiren hvor han er forlagt er militært område. Som regel vil parkeringsplassen være omfattet av den såkalte "umiddelbare nærhet", men der gjelder ikke oppbevaringsforbudet som er beskrevet i rusmiddeldirektivet. Kravet til at veiledning/opplæring kommer først, må stå sterkere der hvor noe er uklart, som i dette tilfellet hvor skiltingen var mangelfull/utilstrekkelig på et område utenfor det typisk militære. Etter generaladvokatens oppfatning ville derfor en advarsel med påfølgende informasjon om hvor de aktuelle grenser for militært område er, vært den riktige løsning på denne saken.»

Opphevelse II:

En refselse som ble anbefalt opphevet gjaldt en sak hvor refsede (troppsjef) på en samling med sine soldater hadde godkjent bruk av militære kjøretøy til velferdskjøring og kjøretrening utenfor tjeneste. Det var i refselsesordren opplyst at dette var i strid med bataljonssjefens føringer, som klager riktignok ikke kjente til. Det var videre opplyst at velferdskjøringen ble oppdaget ved at bataljonssjefen ble orientert om en utforkjøring med beltevogn med soldater fra den aktuelle troppen. Utforkjøringen medførte ingen personellskader, bare mindre materielle skader. Generaladvokaten konkluderte med at avdelingens praksis knyttet til bruk av militære kjøretøy til velferdsformål hadde vært uformell og sprikende. På denne bakgrunn kunne det etter generaladvokatens vurdering ikke bebreides klager at han forholdt seg til det han alltid hadde oppfattet som kutymen i avdelingen, og kommuniserte dette til soldatene uten å

rådføre seg med batterisjefen. Denne saken er et eksempel på en gjentakende utfordring i flere disiplinærsaker hvor det fra refsedes side hevdes å foreligge en praksis som er fulgt i god tro. Det beror på en konkret vurdering av de tilveiebrakte opplysninger i etterforskningen av slike saker hvorvidt den som er mistenkt for en refsbar (eventuelt straffbar) handling kan høres med en slik forklaring.

Opphevelse III:

En offiser ble ilagt refselse på bot kr 5 000 subsidiært 10 dager arrest, for brudd på militær skikk og orden. Grunnlaget for refselsen var at refsede hadde vært for pågående overfor en sivil gjest som var invitert på et festlig arrangement som ble holdt i regi av blant andre refsede. Før refselsen ble ilagt, ble det innhentet skriftlig uttalelse fra krigsadvokaten, som la til grunn at refsede hadde brutt sin strenge aktsomhetsplikt. Refselsen ble påklaget.

Generaladvokaten ba om ytterligere etterforskning før han ga sin uttalelse til klageinstansen. Disse opplysningene trakk i retning av at de øvrige gjestene ved arrangementet ikke hadde reagert på det som skjedde mellom klager og fornærmede. Dette var i og for seg sammenfallende med krigsadvokatens inntrykk da rådet derfra ble gitt i forkant av refselsen. I motsetning til krigsadvokaten, kom generaladvokaten til at det ikke var tilstrekkelig bevis for disiplinært ansvar:

«Utgangspunktet for bevisvurderingen i disiplinærsaker fremgår av lovforarbeidene til disiplinærloven, NOU 1980: 58 s. 65:

Man kan si, med adresse til de tilfellene hvor den som skal treffe avgjørelsen ikke er sikker på hvilket saksforhold som er det riktige, at en omstendighet bare kan legges til grunn for en fellende avgjørelse dersom man finner at den har en høy grad av sannsynlighet for seg.

Klagenemnda har uttalt følgende om beviskravet i en sak fra 2007 (04/2007):

Strafferettens ulovfestede regler om at rimelig tvil skal komme den tiltalte til gode i vurderingen av om han har begått vedkommende forhold eller ikke, må antagelig gjelde også i disiplinærsaker som utgangspunkt. Men ved avgjørelsen av tvilsspørsmål vil hva som er rimelig tvil alltid avhenge av konsekvensenes styrke. Det antas at det nok tillates noe mer tvil dersom saken gjelder en refselse etter disiplinærloven enn om den mistenkte risikerer en dom på flere års fengselsstraff.

Generaladvokatens oppfatning er at beviskravet i disiplinærsaker er tilnærmet det samme som i straffesaker, jf. forarbeidene og nemndas uttalelse. Det kreves med andre ord høy grad av sannsynlighet og rimelig tvil må komme mistenkte til gode.»

Når det gjaldt rettsanvendelsen, la generaladvokaten til at klager ikke kunne ilegges refselse for å ha satt seg i en situasjon som potensielt kunne lede til et uheldig utfall, noe både krigsadvokaten og refsende sjef hadde lagt til grunn skjønt det var utelatt fra refselsens grunnlagsbeskrivelse. Refselsen ble følgelig anbefalt opphevet.

4.2 Kontrollsaker

Generaladvokaten har ikke avgitt noen uttalelser av typen særskilt kontroll i 2015.

5 Dommer i straffesaker avsagt i 2015

Generaladvokaten og krigsadvokatene utgjør den militære påtalemyndighet og har påtalemyndighet i saker som angår brudd på militær straffelov, jf. straffeprosessloven del 10. Sakerne etterforskes som regel av militærpolitiets etterforskningsavdeling under krigsadvokatenes ledelse. I saker hvor krigsadvokatene ikke selv har påtalekompetanse avgjøres påtalespørsmålet av statsadvokaten på krigsadvokatens innstilling. Aktorat for tingrett og lagmannsrett utføres normalt av krigsadvokaten. Aktorat for Høyesterett utføres normalt av generaladvokaten (sist i 2008).

Generaladvokaten og krigsadvokatene er også involvert i et varierende antall saker som involverer Forsvaret og/eller militært personell som ikke ender opp i vår statistikk grunnet at det straffbare forhold dekkes av borgerlige straffebestemmelser og sakene overføres derfor politiet.

Generaladvokaten har registrert 20 dommer for brudd på militær straffelov avsagt i 2015. 17 av dommene angår enten unnlatt oppmøte til førstegangstjeneste eller militærnekting.

Straffesaker om unnlatt oppmøte til førstegangstjeneste har hatt en drastisk nedgang de senere år. I 2015 ble det avsagt dom i 12 slike saker, en liten oppgang fra 2014 hvor det var 9 dommer i denne kategorien. Nedgangen antas å skyldes Forsvarets utvidede seleksjonssystem og tilstrekkelig tilgang på personell som er motivert for å avtjene verneplikt. Normal straffutmåling for ikke å møte til førstegangstjeneste (militær straffelov § 34) er 14 dager betinget fengsel ved første gangs overtredelse, jf. Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2006 s. 710.

Det falt dom i 4 militærnektersaker (militær straffelov § 35) i 2015, mot 5 i 2014. Tre av sakene gjaldt unndragelse fra tjeneste i Heimevernet, mens én gjaldt unndragelse fra førstegangstjeneste. Når det gjelder militærnektersakene, er trenden at vedkommende nekter ytterligere vernepliktig tjeneste i Heimevernet etter å ha gjennomført førstegangstjenesten. Utviklingen skyldes antakelig ikke at heimevernsmannskaper har endret sin opptreden, men at distriktstabene i løpet av de siste par år har økt innsatsen når det gjelder å følge opp fravær. Normal straffutmåling for militærnekting (militær straffelov § 35) er 90 dager fengsel, hvorav 76 dager gjøres betinget. Den ene saken om unndragelse fra heimevernstjeneste var annen gangs overtredelse. Minstestrafen er da ett års fengsel. Dommen lød på ett års fengsel hvorav 60 dager ubetinget.

En annen dom gjaldt fravær fra påbegynt førstegangstjeneste. I tråd med føringer fra riksadvokaten tas det normalt ut tiltale ved ulovlig fravær som varer mer enn 21 dager. Tiltalte hadde i den aktuelle saken to kortere fravær og ett lengre på 29 dager. Han ble dømt til 18 dager betinget fengsel og bot kr 10.000. Det fremgår av dommen at det forelå vesentlige formildende omstendigheter som tilsa betinget reaksjon.

De tre dommene fra 2015 som ikke var relatert til fravær, gjaldt henholdsvis kroppskrenkelse mot overordnet, ordrenekt (nektet å delta på vinterøvelse), samt vold mot – og forulemping av – militærpolitiet.

Generaladvokaten vil gjengi hovedtrekkene i den ene saken der dom falt i 2015:

Kroppskrenkelse mot overordnet

Tiltalte, en vernepliktig soldat, hadde vært på byen i Bodø sammen med en gjeng medsoldater. Da han vendte tilbake til tjenestestedet like før midnatt, var han beruset og lagde støy. En visekorporal som hadde vakt, oppsøkte tiltalte for å roe ham ned. Tiltalte reagerte med å slå visekorporalen i kragebenet. Slaget var ikke hardt. Tiltalte ble således dømt for overtredelse av militær straffelov § 44 første ledd jf. straffeloven § 228 første ledd. Straffen ble satt til betinget fengsel i 30 dager. Tiltalte ble frifunnet for to øvrige tiltaleposter som også omhandlet vold, da aktor nedla påstand om frifinnelse etter bevisføringen i retten.

Rettspraksis viser at det som hovedregel idømmes betinget fengsel i saker vedrørende vold mot foresatt/overordnet der voldsgraden er beskjeden.

* * * *